

L'ESPAI EUROPEU D'ENSENYAMENT SUPERIOR

www.sepc.cat

L'ÚLTIM PAS CAP A LA LIBERALITZACIÓ COMPLETA DEL MERCAT DE L'ENSENYAMENT

Barcelona (Barcelonès) 28 d'abril del 2003

"Els dissidents (dels acords de l'OMC) em fan venir ganes de vomitar"
Mike Moore, exdirector general de l'Organització Mundial del Comerç

0.-INTRODUCCIÓ

La intenció d'aquest document és clara, desemascarar la mentida que s'amaguen darrera dels principis i eslògans grandiloqüents que hi ha darrera de les Declaracions de Bolonya (1999) i Praga (2001) i demostrar la connexió clara i evident que existeix entre la formació de l'Espai Europeu Universitari d'Ensenyament Superior i la implantació de l'Acord General sobre Comerç de Serveis, de l'Organització Mundial del Comerç, que té com a objectiu el desmantellament dels serveis públics, entre ells l'educació, dels 132 països signants de l'acord entre ells l'Estat espanyol i francès. Fraseologia idíl·lica i buida de contingut present a la Declaració de Bolonya (1999):

"L'Europa dels coneixements està àmpliament reconeguda com factor insubstituïble per al creixement social i humà, i com a element indispensable per a consolidar i enriquir la ciutadania europea, conferint als ciutadans les competències necessàries per a afrontar els reptes del nou mil·lenni, al costat de la conscienciació dels valors compartits i de la pertinença a un espai social i cultural comú"

Sona bé. No tan idíl·lica és l'expressió, típicament britànica de "bite the bullet" traduïda literalment com mossegar la bala, aquesta dita va sorgir durant la I^a Guerra Mundial quan els soldats anglesos que tenien que ser operats sense anestèsia únicament se'ls ofería la possibilitat de mossegar una bala per calmar el seu dolor. Aquesta expressió va ser utilitzada pel Comissari Europeu de comerç exterior, militant del PSF, Pascal Lamy davant de la Us Council Bussines de Nova York, un dels Lobbies de pressió empresarials més important d'Estats Units. Lamy afirmava que per tal de gaudir dels beneficis del lliure comerç els europeus haurem de sacrificar alguns sectors claus entre ells l'ensenyament, l'expressió que va utilitzar Lamy quan es va referir al sacrifici que hauríem de fer els europeus era precisament: "bite the bullet" i es que el seu màxim assessor Michel Servoz el cap de la unitat de la Secretaria General de la Comissió Europea, encarregat de portar les negociacions comercials al declarar l'any 1999:

"L'educació i la sanitat estan madures per la liberalització"

La realitat de l'Espai Europeu d'ensenyament superior que abarca 29 països tan distants econòmicament i com els fins ara països del Benelux (Bèlgica, Holanda i Luxemburg) dels Països de l'Est d'Europa que formen la nova Europa dels 25, i aquest Espai es fonamenta sobre principis evidents de lliure mercat. Les propostes per tal de donar un caire universal a aquest espai i que tots els estudiants i docents de Països demogràfica i econòmicament tan diferents

com Finlàndia i Polònia puguin gaudir en igualtat d'oportunitats d'aquest àmbit són tan poc esmentades i tan irrealistes que és indecent que gosin plantejar-les.

Que els mercaders s'hagin fixat en l'ensenyament no és casualitat, és un mercat d'una potencialitat econòmica molt important mou uns 2 bilions de dòlars anualment i és el cinquè sector exportador d'una potència industrial de la magnitud d'Estats Units amb exportacions que l'any 1997 van superar els 8.300 milions de dòlars. A la Unió Europea hi són representats els tres dels quatre estats exportadors més importants de serveis educatius, l'Estat Francès amb el gegant EduFrance al capdavant, Alemanya i el Regne Unit.

La realitat del "mercat educatiu" per als alumnes i els docents no és tan atractiu. A Estats Units, paradoxalment la primera potència exportadora de serveis educatius, es calcula que hi ha uns 60 milions d'analfabets funcionals, la taxa del fracàs escolar a l'Estat espanyol arriba al 30%. En una enquesta realitzada pel rectorat de Niça a l'Estat francès, on cada any surten 10.000 joves de la xarxa d'ensenyament públic sense cap mena de titulació, l'any 1983 sobre 12.000 alumnes de curs 1er d'ensenyament secundari, el 22,48% no sabia llegir i el 71,59 % era incapaç d'entendre una paraula nova a partir del context d'un text.

El 1993 Sylvia Ann Hewlett, economista nord-americana, va publicar un informe per a la UNICEF on esmentava que la degradació del nivell de coneixements dels alumnes, a tots els nivells educatius, sobretot en els models educatius anglosaxons era per culpa de la instauració de models de finançament competitiu dins del món de l'ensenyament, la supressió de les mesures de cohesió social i redistribució de la riquesa dins de les societats britànica i nord-americana, i per l'excessiva obertura als mercats privats de les estructures educatives a Anglaterra i sobretot a Estats Units. Aquest és el mateix panorama que se'ns ofereix amb l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior i la consegüent implantació de l'Acord General de Comerç de Serveis.

I.-L'ESPAI EUROPEU D'ENSENYAMENT SUPERIOR

I.1.- Els Inicis

L'Espai Europeu d'Ensenyament Superior és una clara translació dels principis de lliure circulació de persones i mercaderies presents en els Tractats Constitutius de la Comunitat Econòmica Europea, orientades clarament cap a la consolidació dels principis bàsics del lliure mercat iniciat amb el Tractat de Roma l'any 1957 i reformat en posteriors Tractats de dret originari comunitari.

Els principis ja clarament delimitats de l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior es troben a la "Magna Charta Universitatum" de Bolonya subscripta l'any 1988. En anys posteriors la Comissió

Europea deixa ben clar quines són les seves postures sobre la matèria i redacta el 1990 el Llibre blanc sobre Educació, estableix la total subordinació de l'acreditació de coneixements acadèmics a les necessitats del món de la indústria i a partir de la primera meitat dels 90 en documents com: "L'Education et la information a distance" (1990) i "Europa i la societat de la Informació Planetària" (1994) fa especial esment de la importància de les modalitats d'ensenyament no presencial com a manera de renovar els coneixements tècnics dels treballadors, escassament mal·leables per culpa de les institucions acadèmiques, i com a forma de control de l'empresari sobre el treballador, consideren amb entusiasme:

"Els subministradors del sector privat es llençaran sobre el mercat de l'ensenyament a distància"

Cal recordar que un dels pilars fonamentals de l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior és la "renovació dels mètodes pedagògics", entre els que es troba el foment de les formes d'ensenyament no presencial, així també ho afirma el document marc del Ministerio de Educación y Cultura (2003):

"(...)El carácter Universal de la Institución Universitaria se verá aún más incrementado no sólo con la utilización de nuevas tecnologías de la comunicación a distància que eliminan barreras geográficas (...)"

Els cursos a distància i les modalitats d'aprenentatge interactiu són serveis típiques que ofereixen les empreses exportadores de serveis educatius nordamericanes en els seus campus virtuals. Aquest punt serà desenvolupat amb més profunditat posteriorment

L'any 1998 apareix la Declaració de la Sorbona que perfila els principis de l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior que prenen absoluta vigència un any després a Bolonya i que finalment es concreten a la Declaració de Praga del 2001 on es concreta el nou Espai Europeu d'Ensenyament Superior que inclou a 29 països, i alguns a l'expectativa de poder-s'hi integrar com es cita en el document a Turquia o Croàcia. La integració completa dels actuals sistemes universitaris dels 29 països signants haurà de concloure de manera improrrogable al 2010.

I.2.- Els fonaments de l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior

Són bàsicament:

- a) Adoptar un sistema de titulacions homologable a nivell europeu
- b) Un canvi en l'estructura del ensenyament
- c) L'establiment d'un sistema comú de crèdits
- d) Fomentar la mobilitat de docents i estudiants

I.2.3.-El Sistema de Crèdits Europeus (ECTS)

El Sistema de Crèdits Europeus (European Credits Transfer System) en paraules del document marc del Ministerio de Educación y Cultura "La integración del Sistema Universitario Español en el Espacio Europeo de Enseñanza Superior de Febrer de 2003 queda definit com:

"la unidad de valoración de la actividad académica en la que se integran las enseñanzas teóricas y prácticas, así como otras actividades académicas dirigidas y el volumen de trabajo que el estudiante debe realizar para alcanzar los objetivos educativos"

Amb la creació d'aquest crèdit Europeu es pretén que tots els plans d'estudi es subordinin a ell per tal que s'aconsegueixi crear un sistema d'equivalències. El sistema ECTS estableix 60 crèdits l'any, que equival aproximadament a una càrrega de treball per l'alumne de 40 hores la setmana i entre 1500 i 1800 hores l'any.

Aquest sistema de crèdits consagra de manera òbvia l'alumne "Full time" a temps complet i impossibilita el fet de comptabilitzar una carrera amb la feina. A més suposarà una càrrega docent extra pel docent de 2/3 hores setmana, sobre aquest extrem s'al·lega que segons estudis realitzats a l'Estat espanyol un alumne de batxillerat per tal de treure un curs endavant inverteix més de 3000 hores l'any, l'existència del Crèdit Europeu permetrà racionalitzar el temps de dedicació a l'estudi tan per part de l'alumne com del professor ja que inclou dins del crèdit les hores teòriques, pràctiques, les tutories, els exàmens etc. Caldrà analitzar si això es encertat el que realment és obvi és que a priori exclou els alumnes que treballen de l'ensenyament universitari, portant a una elitització de l'ensenyament, afavorint que les universitats cerquin alumnes "el màxim de rentables possibles" econòmicament, en un moment d'obvi dèficit de finançament públic de les universitats i s'aboca al treballador al món de l'ensenyament a distància privat.

Aquest sistema de crèdits acompanya la filosofia, que pot ser més retòrica que real, del ECTS d'innovació pedagògica (tutories, perduda de pes dels exàmens en favor de l'avaluació continuada, ensenyament no presencial, noves tecnologies etc.) de sobte a la universitat sense que no s'hagi format a l'alumne en aquests nous mètodes durant l'ensenyament secundari i obligarà al reciclatge forçós de molts docents, que és molt dubtós que vulguin o puguin acceptar de bon grat l'abandonament dels "vells mètodes".

I.2.4.- El model 3+2+2

La present proposta és vigent en molts Estats de la Unió Europea i es la següent.

Un primer nivell: el grau

Pot ser d'entre 180 a 240 crèdits (3anys) o de 4 anys de (240 crèdits), cal recordar que l'any acadèmic europeu són 60 crèdits, aquest primer nivell donarà el títol d'enginyer, arquitecte o Llicenciat El primer grau, esta caracteritzat per un grau d'optativitat mínim o molt escàs en la reunió de la CRUE la majoria de les Universitats de l'Estat espanyol han optat pel model 3+2+2, excepte dues del Principat la UPC i la UB que s'han inclinat pel 4+2+2, donat que la majoria dels seus titulats es treuen actualment la Llicenciatura en base a Plans d'estudis de 5 anys

Aquest títol d'enginyer, arquitecte o Llicenciat hauran de ser segons estableix el propi Ministerio de Educación y Cultura:

"Estas titulaciones deberan diseñarse en función de unos perfiles profesionales con perspectiva nacional y europea y de unos objetivos que deben hacer mención expresa a las competencias genéricas y transversales y específicas (conocimientos, capacidades y habilidades) que pretendan alcanzarse"

En resum una titulació absolutament generalista. Les titulacions s'homologaran en base a les directrius fixades pel govern les universitats elaboraran els seus Plans d'estudis seran remesos a les Comunitats autònomes que a la vegada el remetran al Consejo de Coordinación Universitaria per a l'homologació del Pla d'estudis, un cop això hagi succeït el govern homologarà els títols. Aquest sistema no concep el fracàs escolar i les experiències de reducció d'anys en els Plans d'estudi en determinades universitats, on el perfil de l'alumne, no és el que es dedica íntegrament als estudis s'han saldat amb un fracàs, a més és un sistema rígid que no admet "el fracàs" per la qual cosa el professorat ja té assumida que haurà de rebaixar el nivell d'exigència, i d'això ben segur que també es ressentirà el prestigi de la titulació.

El Segon nivell: el postgrau

Per a cursar-lo caldrà haver aprovat el primer grau. S'obtindrà la titulació de Master i/o Doctor. El desenvolupament efectiu d'aquest segon nivell serà sotmès als criteris de la Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad. En principi està previst que tingui una duració d'entre 120 i 160 crèdits europeus, tot i que a Europa que en aquest ha donat llibertat total existeixen Màsters de 90 crèdits europeus, tot i que el document del Ministerio de Educación y Cultura vol establir un varem pels Màsters oficials d'un mínim de 60 crèdits europeus i un màxim de 120 crèdits europeus. L'obtenció de Títol de Màster requerirà haver completat la totalitat dels crèdits i haver superat una prova o la realització d'un treball defensada davant d'un tribunal.

El Màster segons defensa el document marc del Ministerio es prestarà en preu públic és a dir l'alumne pagarà teòricament com fins ara el 20 o 25% del cost real de l'ensenyament, tot i que

la LOU obre una escletxa per que sigui major, ja que estableix que les taxes es fixin d'acord amb el cost real de l'ensenyament.

El Màster estarà orientat cap a dues vies:

- a) una d'especialització tècnica, ja directament orientada cap al món professional.
- b) Una més de caràcter acadèmic orientada directament cap a l'obtenció del títol de doctor

Aquest segon nivell planteja serioses incògnites. El fet que es separin en diferents titulacions el que seria l'equivalent a una llicenciatura universitària amb uns estudis de probablement tres anys, completament generalistes i degradats i el fet que es contemplin el segon grau com uns estudis orientats cap a l'especialització tècnica, de realització indispensable per a tenir un títol competitiu en el mercat laboral plantegen la pregunta si realment, es podrà continuar mantenint a preu públic aquest segon nivell d'ensenyament, i es privatitzara ja sigui de manera oberta, -les opcions són evidents si mireu el segon apartat d'aquest document- o es privatitzarà de manera encoberta degradant al màxim el nivell dels ensenyaments de segon grau oferts a preu públic per les Universitats en favor de l'oferta de postgrau a preus de mercat ja siguin prestats per la mateixa Universitat o per un proveïdor privat.

Per altra banda l'àmbit de la recerca amb aquesta mesura continuarà precaritzant-se encara més ja que l'opció de postgrau de caràcter més acadèmic serà absolutament necessària per obtenir el doctorat, tot i les reflexions que es flexibilitzi a aquest requisit fetes sense gaire esma pel Ministerio, cosa que provocarà el fet que hi hagi gent dedicant-se a la recerca i a la investigació ja no com a becaris sinó com a simples estudiants. El document del Ministerio ja ho deixa ben clar, així sobre els drets d'aquests estudiants del que fins ara era tercer cicle:

"La inscripción oficial de estudiantes de Doctorado en la Universidad conllevarà el disfrute de todos sus derechos como estudiantes universitarios"

Simplement com a estudiants. No hi ha cap mena de garantia per a persones que estan realitzant tasques de docència, recerca i investigació sotmeses, en un tipus de feina que entra dins de la tipologia de relació laboral ordinària de l'article 1.1 de l'Estatut dels Treballadors.

I.2.5.-El Suplement Europeu del Títol (SET)

El Suplement Europeu del Títol (SET), és un instrument de caràcter tècnic bàsic per l'homologació de les titulacions dins de l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior. El SET que apareix explícitament a la Llei d'Universitats Catalana com un element de transició indefugible dels nous plans d'estudi, suposa una informació homogènia i consensuada per a totes les universitats de l'Espai que l'habilita com a posseïdor d'una determinada titulació en qualsevol

país de l'Espai d'Ensenyament Superior. En el curs 2003-04 les universitats que ho vulguin podran començar l'aplicació dels nous crèdits a les noves titulacions i cap al 2004-05 és pretén una generalització major

Les conseqüències de la transició de les actuals titulacions seran les següents:

a) Segons el document "La integración del Sistema Universitario Español en el Espacio Europeo de Enseñanza Superior" del Ministerio de Educación y Cultura:

"Los actuales Licenciados, Diplomados e ingenieros conservaran plenamente sus derechos académicos y profesionales, que confieren sus títulos oficiales"

Això cal dir sobre aquests punt que les titulacions com a tal queden degradades, a un títol merament generalista i per que el títol continuï mantenint un cert grau d'equiparació amb els nous titulats s'haurà d'equiparar al Màster cosa que no és automàtica

b) El govern previ informe del Consejo de Coordinación Universitaria establirà el sistema d'equiparació de les actuals titulacions amb el sistema de titulacions de l'Espai Europeu d'ensenyament Superior

c) La Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad està treballant en els criteris d'acreditació en el moment que es presentin les noves acreditacions

d) Els actuals estudis de 3er cicle podran finalitzar-se dins del termini establert amb l'actual sistema, amb el pla d'estudis doctoral antic, no obstant l'acreditació del títol de doctorat amb la presentació de la tesi davant d'un tribunal s'haurà de fer amb el nou sistema, que estableix que el tribunal estarà integrat per professors d'altres universitats diferents d'on està matriculat l'actual estudiant de tercer cicle.

e) Tot aquest procés de transició haurà d'acabar de manera improrrogable l'any 2010.

Els Màsters oficials hauran de ser acreditats, però les universitats podran mantenir ensenyaments propis no homologats ("Màsters propis").

Aquest sistema òbviament portarà a la desaparició de moltíssimes titulacions, els partidaris de l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior defensen per una banda la racionalitat de la mesura, ja que la unió de diverses titulacions en reforçarà el seu caràcter complet i ampli i per altra banda mantenir l'actual sistema de titulacions en un Espai és impossible, i en aquest punt tenen raó així per exemple la Universitat de Barcelona només ja té 80 ensenyaments, això en progressió geomètrica per els centenars d'Universitats de l'Espai Europeu d'Ensenyament

Superior fa impossible una homologació de les titulacions. Però el cert és que esdevindrà una seriosa degradació de les titulacions i a una rebaixa del contingut acadèmic de les mateixes, la unificació de les titulacions es regirà per estrictes criteris de mercat tal i com establirà molt probablement en els criteris d'acreditació de la Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad, així les humanitats (filologies, filosofia etc.) tenen seriosament amenaçada l'existència o absorbides per titulacions excessivament generalistes que no respectin acadèmicament el grau de coneixement necessari que cal que un alumne tingui per exercir aquestes disciplines.

El document del Ministerio de Educación y Culutra és prou explícit:

"Asociado con los perfiles profesionales, deberá definirse un catálogo de títulos de primer nivel, tomando como punto de partida el actual, pero propiciando una disminución mediante las fusiones o agrupaciones necesarias para racionalizar el conjunto tanto desde el punto de vista nacional como europeo"

I.3.-Les Agències d'Avaluació i el finançament: Un pilar fonamental per la consolidació de l'Espai europeu d'Ensenyament Superior

La importància de les Agències d'Avaluació seran fonamentals tant a nivell autonòmic com estatal. Així en el document marc del Ministeri que reproduïx el que es va acordar a Praga sobre l'acreditació de la qualitat de la futura xarxa europea d'universitats:

"El desarrollo efectivo de las enseñanzas de estos programas de Postgrado conducentes a la obtención de títulos oficiales, serán sometidos a la evaluación de la Agencia Nacional de la Evaluación de la Calidad y Acreditación, de acuerdo con lo previsto en el artículo 35 de la Ley Orgánica de Universidades"

La capacitat decisòria de les universitats en aquest procés d'integració és mínima i es limita pràcticament a ser escoltats ja que les homologacions dels títols seran fixats pel Consejo de Coordinación Universitaria (antic Consejo de Universidades) i l'Agència Estatal pel que respecta a la vigilància de l'execució dels programes i els terminis, i a més en el cas autonòmic principatí i valencià a la intervenció de l'Agència estatal s'afegeix el fet de les intervencions de les agències autonòmiques que no serà pas minsa tal i com afirma el conseller del DURSI Andreu Mas-Colell:

"(...)La LUC hi dona un paper molt central en temes d'avaluació i acreditació del professorat. Els professors hauran d'enviar el seu currículum a l'Agència per poder optar a una plaça de docència o de recerca"

La importància de les Agències, en aquest espai i el fet que els països de l'Est, amb un model de mercat dins de les institucions educativa molt accentuat, siguin molt avançats en la implantació de l'Espai Europeu d'ensenyament Superior, destaca encara molt més la importància dels models de finançament competitiu anglosaxons fixats per la LUC i la LOU a les Universitats destacant un panorama desigual social i econòmicament dins d'aquest espai que difícilment farà "realment" homologable dins de l'ensenyament models universitaris com l'Escandinau amb una inversió pública en termes absoluts desenes de vegades superior amb els països balcànics candidats a entrar o amb els països de l'Est i on la renda mitjana d'una països respecta els altres és 7 vegades superior. La quantia de les beques anunciades que es volen atorgar per equilibrar aquesta situació i que tots els docents gaudeixen de l'Espai europeu d'ensenyament Superior és tan quantiosa que no és veu gens viable més en l'actual situació de reducció del finançament públic sobre l'ensenyament superior a nivell europeu, tot i l'excepció del Principat amb la LUC que ha anunciat un augment de finançament progressiu pels pròxims 10 anys fins a l'equiparació total amb Europa.

S'han previst dos nivells de finançament segons la Comissió de la CRUE (Conferencia de Rectores de las Universidades Españolas) presidida per en Domingo Docampo:

- Primer nivell, per a fer estudis sobre com implantar el model
- Segon nivell, per a finançar la implantació del model

L'Agència estatal esta preparant un programa d'integració amb finançament al Principat de moment encara no s'ha pronunciat sobre el tema i des de el DURSI es mostra una actitud indecisa, per contra a la Comunitat Autònoma de Madrid ja només financia programes de docència i investigació i recerca adaptats al sistema de crèdits europeu (ECTS) i ja ha finançat algun informe sobre implantació del nou model.

El finançament de la Unió Europea al segon nivell puja a uns 200 milions d'euros i es concreta principalment en:

- Màsters d'excel·lència
- Mobilitat alumnes i professors
- i sobretot Màsters conjunts element molt valorat per la Unió Europea, ja que és un punt de recolzament molt important per tal de fomentar el principi d'interdisciplinarietat que ja recull la LOU, que es observat com un factor ideal per trencar l'endogàmia.

Més enllà d'aquestes valoracions la realitat és que el model de finançament d'aquest Espai Europeu d'ensenyament Superior, els seus criteris de finançament, l'avaluació real a nivell global dels costos de la seva implantació són una incògnita, i el 2010 és la data límit, pròxima i improrrogable de plena implantació d'aquest Espai, i aquest punt essencial encara està per aclarir completament. Caldrà veure si a Berlín el setembre d'aquest any es decideix alguna cosa

I.4.- El català en el nou Espai Europeu d'ensenyament Superior

El futur de la nostra llengua en el nou Espai Europeu d'ensenyament Superior no està gaire clar si ens atenem a unes recents declaracions del conseller del DURSI Andreu Mas-Colell, sobre la pregunta de quins instruments empraria la Generalitat per tal que el català tingues presència a la Universitat s'hi va referir de la següent manera:

“(...)Permeteu-me certa vaguetat sobre com fer-ho: encara ho estem estudiant. Esperem fixar itineraris, amb cursos en anglès i castellà per afavorir els Erasmus. D'altra banda també cal informar-los de la realitat lingüística d'aquí i fer-los veure que l'aprenentatge del català no és tan difícil. El procés és relativament breu”

No és gaire encoratjador el panorama, i la realitat, així ho demostra, el català patirà una pressió important, sense uns instruments de normalització lingüística escaient, quan gràcies a la important dotació econòmica de les beques Sèneca el Distrito abierto universitario previst al Reial decret 69/2000 acabi implantant la cultura de la mobilitat estudiantil dins de l'Estat espanyol, fins al moment irrisòria. El perill més important vindrà sens dubte d'Europa on gaudeixen d'un programa de beques suficient i tenen una cultura de la mobilitat consolidada, l'homologació plena de les titulacions animarà sens dubte a venir a estudiants dels països econòmicament més forts de l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior.

Actualment els instruments jurídics que compta el català per tal de fer front a aquesta situació. El català no és llengua oficial a nivell de la Unió Europea (marc fonamental on es desenvolupa aquest espai , tot i la petició d'integrar-se de països Balcànics amb paràmetres molt allunyats) i tot i que el document marc del Ministerio de Educación y Cultura especifica seguint l'esperit que es reflexa a la Declaració de Praga, afirma que:

“Una construcción que no se orienta a diseñar un perfil homogéneo, sino a armonizar los sistemas educativos respetando la diversidad de culturas nacionales y la autonomía universitaria”

Aquesta afirmació queda completament buida de contingut si ens atenem al fet que l'homologació de titulacions, facilitarà la major uniformització dels programes i serveis educatius i el major intercanvi comercial provocarà una lògica homogeneïtzació lingüística en favor de les llengües majoritàries que exclourà el català de determinats àmbits de la universitat. El paupèrrim article 6.4 bis de la Llei d'Universitats Catalana no ofereix cap

garantia. L'article estableix una ambigua remissió al Consell Interuniversitari de Catalunya –el mateix que ha d'impulsar la integració del sistema Universitari del Principat a l'Espai Europeu– per tal que: "L'accés i la incorporació dels nous membres a la comunitat universitària no alteri els normals usos lingüístics docents i el procés de normalització lingüística docents i el procés de normalització lingüística de les universitats".

Elements clarament més aventurats com l'article 167.4 dels Estatuts de la Universitat de València, que establia el requisit de capacitació lingüística del professorat, va quedar anul·lat per una sentència del Tribunal Constitucional l'any 1994. Seguint el panorama no gaire optimista d'aquest apartat esmentar que els esborranys de lleis universitàries autonòmiques del País Valencià i ses Illes, ignoren aquest punt o no li donen una resposta en absolut satisfactòria.

II.-L'ACORD GENERAL SOBRE EL COMERÇ DE SERVEIS

II.1.-Noms i sigles. Els protagonistes d'una privatització anunciada

A la Conferència de Berlín que es celebrarà el 18 i 19 de setembre del 2003 és on amb tota seguretat es perfilarà de manera molt clara la major part de les directrius d'aquest Espai Europeu d'Ensenyament Superior. Uns dies abans, entre el 10 i el 14 de setembre, la Conferència Ministerial de l'Organització Mundial del comerç (OMC) es reunirà a Cancún per fer un anàlisi de les línies de seguiment del Acord General sobre el Comerç de Serveis (AGCS). Analcem però abans qui hi haurà en aquesta Conferència de Berlín dels ministres d'ensenyament de la Unió Europea:

En primer lloc estudiants i rectors presents a la EUA (European University Association), representants de la Comissió Europea i membres de la Organització per la Cooperació i el desenvolupament econòmic (OCDE) que agrupa els 29 països més industrialitzats, inclosos els fins ara 15 estats membres de la Unió Europea.

a) L' OCDE, aquest organisme va ser el responsable que estigues a punt d'aplicar-se a Europa l'Acord Multilateral de Serveis (AMI) l'any 1998, van estar negociant en secret l'aplicació d'aquest Tractat que suposa que si una empresa veu reduïda les seves expectatives de beneficis per què la legislació laboral o mediambiental d'un estat és excessivament rigorosa pot demandar a l'Estat davant dels tribunals i obtenir compensacions milionàries, això que pot semblar ciència ficció s'està aplicant amb una denominació dins de la zona del Tractat de lliure comerç de nord-amèrica que agrupa a Canadà, Mèxic i EEUU, on una multinacional petrolera nord-americana ha posat una demanda multimilionària al govern canadenc per no deixar comercialitzar al Canadà el seu combustible, a causa que conté un

additiu que perjudica el medi ambient segons la legislació canadenca i sota el mateix principi de dificultats a la lliure competència la UPS nord-americana de serveis postals ha interposat una demanda contra Canadà per valor de 160 milions de dòlars per la disminució de beneficis que li suposa entrar en competència amb el servei postal públic. A Europa la filtració a la premsa dels draconians acords de l'AMI van mobilitzar l'opinió pública sobretot a l'Estat francès, cosa que va impedir la plena aplicació de l'Acord.

La Comissió Europea, òrgan executiu de la Unió Europea representada per 20 comissaris de diferents àrees (agricultura, telecomunicacions, comerç exterior etc.). En el marc de la política comercial comú, segons l'article 133 del Tractat d'Amsterdam que modifica el Tractat constitutiu de la CEE de 1957, els estats membres de la UE deleguen en un comitè d'alts funcionaris el mandat de negociacions per a preparar decisions que afecten a la política comercial dels quinze sota evidents principis d'opacitat, entre les que s'inclouen serveis públics com és l'ensenyament. La Unió Europea que de manera institucionalitzada rep les influències de:

b1) El Fòrum Transatlàntic de diàleg Interempresarial (TABD) que agrupa als 150 directores de les principals empreses transnacionals d'ambdues bandes de l'atlàntic

b2) El Fòrum Europeu de Serveis (ESF), creada per la pròpia Comissió Europea, agrupa a més de 80 companyies transnacionals europees, formada sota els auspicis del tatcherià Leon Brittan el seu actual president és el director general del Barclays Bank, Andrew Buxton, Buxton va rebre precisament una carta d'un alt funcionari de la Comissió Europea, Robert Madelin l'any 1999, demanant als seus col·legues de l'ESF que l'ajudessin a recopilar informació sobre les barreres al comerç "més pertorbadores per a les seves exportacions" especialment en sectors com l'educació

b3) La Taula Rodona dels Industrials Europeus (ERT) fundada als inicis dels 80, un dels seus membres més eminents Daniel Janssen (director general del gegant de la química Solvay) explica segons ell que suposa la nova revolució de l'economia:

"Reducir el poder de l'Estat i del sector públic en general mitjançant la privatització i la desregulació i transferir gran part dels poders dels estats nacions a una estructura més moderna i més orientada cap a l'esfera internacional a nivell europeu"

Per altra banda des de l'altra banda de l'atlàntic també se'ns ajuda en cas que tinguem algun dubte sobre les avantatges del lliure mercat mitjançant organismes que pressionen amb sancions comercials en cas que la vella Europa es senti excessivament reticent a obrir els seus mercats organismes la Us Trade representative o la USSCI La Coalició d'Indústria de Serveis dels EEUU.

II.2.-L'Acord General sobre el comerç de serveis de l'Organització Mundial del Comerç (OMC), la recepta perfecta del capitalisme salvatge pel món de l'ensenyament: neoliberalisme, desregulació i Keynesianisme de dretes

Per començar a saber quina és la posició concreta de l'OMC respecta les negociacions del comerç de serveis i quines són les seves influències retornarem a unes declaracions del director de la Secretaria de Serveis de l'OMC David Hartridge:

"Sense l'enorme pressió exercida pel sector financer nord-americà, especialment per part de companyies com American Express i CityCorp, no hagués existit cap acord sobre el comerç de serveis i, per tant, tampoc la Ronda d'Uruguai ni l'OMC. Estats Units va lluitar per incloure els serveis en l'ordre del dia i amb tota la raó"

Hartridge té raó els nord-americans són els que entenen millor quina és la natura de l'AGCS, per això que ens defineixi que és l'AGCS un membre de la Us Trade representative:

"L'AGCS està destinat a reduir o a eliminar les mesures governamentals que impedeixen que els serveis siguin lliurement assumits a través de les fronteres estatals"

Cal dir abans de prosseguir sobre els aspectes més polèmics de l'Acord General sobre Comerç de Serveis, que la informació sobre el mateix no pot ser mai completament actualitzada per que des de la mateixa OMC, els Estats prefereixen que no es facin públiques les actes de les reunions fins a 12 o 14 mesos després de la seva realització

La primera pregunta que cau sota el domini de l'AGCS? Els 50 milions de docents que hi ha al món i els 1000 milions d'alumnes estan subjectes a la privatització que imposa l'AGCS?

L'article I.3.b estableix que dels acords de l'AGCS s'exclouen:

"tots els serveis de tots els sectors, amb excepció d'aquells prestats en exercici del poder governamental"

Bé en principi no hi ha problema l'ensenyament és un servei públic per tant ,els acords de l'AGCS no li són aplicables hi hauria d'acabar-se aquí el document.

Proseguim, un moment però observem l'article I.3.c, per a eludir l'aplicació de l'AGCS el servei s'ha de prestar pel govern.

"ni sobre una base comercial, ni en competència amb un o diversos proveïdors de serveis"

Pregunta evident hi ha algun estat on l'ensenyament públic no es presti en concurrència amb ens privats la resposta és òbvia: no. Per tant no només l'ensenyament Superior entra dins de l'àmbit d'aplicació de l'AGCS sinó també l'ensenyament obligatori primari i secundari.

L'AGCS identifica 4 formes de comerç transfronterer objecte de l'acord:

- a) Subministrament del territori d'un país membre amb destinació a qualsevol altre país membre (exemple: cursos a distància, pròpis de l'ensenyament no presencial i que dins de l'espai Europeu d'Ensenyament Superior tindrà molt de pes)
- b) El consum a l'estranger d'un servei per ciutadans d'un estat membre dins del territori d'un altre Estat membres així per exemple quan un estudiant català del sud va estudiar a la Universitat de Perpinyà s'entén que l'Estat francès exporta serveis educatius a l'Estat Espanyol
- c) La presència comercial d'un estat membre en un altre estat membre (per exemple l'Institut francès al sud de la Frontera, l'Estat francès exporta serveis educatius a l'Estat espanyol
- d) La mobilitat de persones físiques, un docent finès ve a donar classes als Països Catalans, Finlàndia exporta serveis educatius a l'Estat espanyol

Article IV parla de les regulacions internes dels estats membres de l'OMC i afirma que els permisos, exigències i la normativa tècnica no poden significar:

"obstacles innecessaris" per a la lliure circulació de mercaderies. En aquest cas, encara que sembli increïble, podria ser considerat el català, llengua no oficial a la Unió europea, en el cas que s'aprovi un requisit de capacitació lingüística, dins del territori dels Països Catalans com un obstacle innecessari per a la lliure circulació de serveis. Aquest fet pot succeir mitjançant l'Òrgan de solució de Diferències, tribunal de l'OMC destinat a aplicar sancions als països que estableixin obstacles a la lliure competència de serveis prescindint de factors com que el producte perjudiqui el medi ambient del país receptor, la seva cultura o qualsevol altre bé jurídic susceptible de protecció. La sanció consisteix en l'aplicació d'aranzels sobre un producte del país sancionat, així l'OMC ha estat camp de batalla de la majoria de guerres comercials entre EEUU i la Unió Europea, i reflex d'això són les quotes limitadores de la producció que tant han perjudicat als pagesos dels Països Catalans i la Unió Europea. En aquest cas els EEUU, tenint en compte, que en diverses ocasions ha protestat per que el mercat educatiu a Europa no està prou obert i és una indústria molt important per a ells, podria utilitzar les amenaces de les sancions comercials per entrar dins del mercat educatiu europeu

L'article XV és un dels més problemàtics de l'AGCS i el que amenaça d'acabar de manera directa amb l'ensenyament públic com a tal. L'AGCS entén com a subvenció:

"Contribució financera derivada dels poders públics o de qualsevol organisme públic dins de la jurisdicció territorial d'un país membre" o "de qualsevol altra forma d'ajuda sobre els ingressos o els preus (...) si es confereix amb això un avantatge"

És una clàusula encara més restrictiva que la present al dret comunitari, que únicament admet les subvencions en casos especialment taxats. Aquesta clàusula comporta la desaparició dels

serveis públics com a tal, ja que per definició un servei públic cal que estigui sufragat per l'Estat mitjançant la seva prestació directa o indirecta. Seguint amb l'AGCS continua refusant les subvencions sota el principi de: "Els països membres reconeixen que les subvencions poden crear efectes distorsionadors dins del comerç de serveis" i perillosament s'afegeix: "Qualsevol membre que consideri que una subvenció acordada per un altre estat membre el perjudica podrà posar en marxa el procés d'examen sol·licitar una consulta davant del Òrgan de solució de Diferències(...)". Tal com afirmàvem anteriorment, això es és una via franca per que les empreses de serveis nord-americanes pressionin amb futures sancions comercial per entrar dins de l'àmbit de l'ensenyament a costa de desmantellar la xarxa europea pública d'ensenyament.

Clàusules generals dels acords de l'OMC i de l'AGCS en particular

Cal pensar que l'AGCS és dinàmic i té per objectiu la "completa liberalització del mercat de serveis". En aquest sentit dir que concorda perfectament amb l'esperit de l'article 87 de la Comunitat Econòmica Europea de no falsejar la lliure competència "amb l'intervencionisme estatal". Hi ha dos clàusules que marquen les característiques essencials de l'AGCS, Les clàusules "rollback" i "standstill". La clàusula standstill significa que independentment dels compromisos i exempcions que sol·licitin els Estats membres, no es podrà "nacionalitzar" cap sector per part del sector públic l'exemple més esperpèntic dels efectes d'aquesta clàusula els hem tingut a Anglaterra on després de 4 anys de la privatització de la companya de ferrocarrils Britsih Rail amb un balanç de ruïna econòmica per a la companya, servei pèssim, i 38 morts, el govern britànic ha tingut que sanejar la companya i nacionalitzar-la utilitzant la cobertura d'un organisme de naturalesa mixta públic i privat. La rollback significa que un estat cal que avanci cap a la completa liberalització del servei com per exemple passa amb els serveis postals la privatització completa dels quals finalitzarà el 2009. Dins de l'AGCS s'inclouen 5 categories dintre del mercat de serveis:

L'ensenyament primari, secundari, l'ensenyament superior, l'ensenyament per adults, i altres serveis d'ensenyament.

Un principi essencial dels acords de l'OMC en general és el de "Nació més afavorida", segons el qual un estat membre no pot discriminar a cap exportador de productes de característiques similars obviant característiques com si el subministrador de serveis ha respectat els drets laborals, mediambientals del país d'origen per què l'OMC esta completament deslligada els acords internacionals sobre drets humans i socials de tots els Organismes Internacionals.

A data d'avui...

La Unió europea tindria que haver establert la llista de sectors sobre els que vol establir els seus compromisos de liberalització a data de 31 de març de 2003 per acabar arribant definitiu sobre els compromisos l'1 de gener del 2005. L'AGCS va començar l'any 1994 a la famosa Ronda de l'Uruguai amb els acords de Marràqueix, va fracassar a Seattle el 1999 i va renéixer a Doha l'any 2001 impulsada pels lobbies empresarials nord-americans, molts d'ells de serveis educatius, i el Comissari de la Unió Europea Pascal Lamy i la cohort de funcionaris vinculats al comerç exterior. La Unió Europea la mateixa que vol traslladar els principis de lliure mercat present en el Tractat de la Comunitat econòmica europea (lliure circulació de persones i mercaderies) dins de l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior.

II.3.-L'Espai Europeu d'Ensenyament Superior, la via d'entrada dels acords de l'OMC dins de la nova Europa dels 25

II.3.1 Paranoia o realitat

Probablement, o difícilment, després de les anteriors línies encara hi hagi algú pensant que no existeix una connexió evident entre l'Espai Europeu d'ensenyament Superior i les línies econòmiques establertes en l'Acord General sobre el Comerç de Serveis, i que l'autor del present document s'apunta de manera oportunista a la tesi de la conspiració. En les línies següents demostrarem de manera concloent el contrari, de moment però començarem amb el primer argument que ens el donarà, com anteriorment esmentàvem el mateix director de la Secretaria de Serveis de l'OMC David Hartridge, sobre un dels impulsors i màxims interessats en l'existència de l'espai Europeu d'ensenyament Superior com és la Unió Europea:

"La participació activa de la indústria de serveis en la negociació és crucial per a permetre'ns alinear els objectius de la Unió europea amb les prioritats de les empreses. L'Acord General sobre Comerç de Serveis, no es tan sols un acord entre governs. És abans de tot, un instrument en benefici dels negocis"

II.3.2 Els Països de l'Est d'Europa

Un dels màxims impulsors i que estan més avançats amb l'adopció dels principis de l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior són els països de l'Est d'Europa, cosa que s'ha demostrat amb el fet simbòlic però significatiu que el document marc on es concreten els principis de l'espai europeu d'ensenyament Superior es signés a Praga l'any 2001. Aquests països formaran part de l'anomenada Europa dels 25 i tenen uns paràmetres socioeconòmics, molt diferents als països de l'actual Unió europea així a tall d'exemple el poder de compra del Salari mínim de la

Unió Europea (el 60% del salari mitjà) a Luxemburg és de 1338 euros i a Letònia es de 239 euros, el pes de l'agricultura dins del seu PIB suposa el doble que en els actuals països de la Unió europea.

El problema que es planteja amb els Països de l'est d'Europa és doble: Primer tal com havíem indicat abans són estats amb un nivell de vida més baix que la mitjana de la Unió europea i per tant per que la mobilitat pels docents i els estudiants d'aquests països sigui real cal una política de beques amb una inversió econòmica molt important i per altra banda es pot produir en aquests països una "fuga de cervells" cap a les universitats de l'Europa Occidental, amb un nivell de vida i salarial més alt.

El segon problema que es planteja és el model econòmic d'aquests països, un model de capitalisme salvatge tot i els teòrics governs socialdemòcrates que governen a Polònia, República Txeca, Hongria i a Estònia, la prova que aquesta afirmació no és gratuïta es troben en aquestes afirmacions realitzades des de l'OCDE:

"Observem amb entusiasme com aquests països han adoptat de manera molt avançada les receptes del lliure mercat (...)no obstant això han de ser conscients que es necessita una mínima estructura estatal indispensable per a funcions bàsiques de l'Estat com la justícia o la recaptació d'impostos"

Són estats amb un model d'ensenyament on el finançament privat té un protagonisme molt important i s'obren per a ells noves perspectives per a nous mercats pel sector de l'ensenyament, a més hi ha el perill evident que davant de l'actual dèficit de finançament públic que pateixen les universitats públiques optessin pel mimetisme en el model. No deixa de ser una casualitat força curiosa que a la Declaració de Praga, les Agències d'avaluació que fixen també els criteris de finançament competitiu a l'hora de construir el nou Espai Europeu d'Ensenyament Superior sobre criteris de creativitat

II.3.3 Les Lleis Marc

Un dels elements imprescindibles que estableix l'AGCS és l'establiment d'una legislació marc que faciliti la implantació de l'acord de l'AGCS dins dels respectius Estats membres i aquestes Lleis no són cap altre que la Ley Orgánica de Universidades, i la LUC en el cas del Principat i la contrareforma educativa d'en Jack Lang i Luc Ferry a la Catalunya Nord. Pel que respecta a la LOU remeto a l'anterior document de la CEPC: "El projecte de Llei d'Universitats ,una mesura regressiva cap a l'Ensenyament públic superior Català" Barcelona (Barcelonès 2001) Únicament apuntar els elements en comú que comparteix amb la LUC, reglamentista, consagració de models de finançament competitiu de caràcter anglosaxó, no em va la LUC té

com a font d'inspiració l'informe Dearing britànic, entrada del món empresarial dins del Consell de Govern de les Universitats etc. En el cas de la LUC encara és molt més evident aquest extrem ja que en el seu preàmbul afirma:

"El Govern de la Generalitat ha de preveure la liberalització d'aquest sector (l'ensenyament) en el marc de les negociacions de l'OMC"

II.3.4 Realitat o ficció: El cas de Nova Zelanda

A l'hora de plantejar tota aquesta problemàtica, es podria pensar que això es una mera política ficció que no existeix. Bé desgraciadament no és així hi ha el cas concret d'un país industrialitzat que ha obert completament al seu sector educatiu al lliure mercat, deixant de banda la peculiar decisió també en aquest sentit de Lesotho i Sierra Leone.

La realitat és que tal i com esmentava encara no hi ha una avaluació real de les conseqüències socials i polítiques que suposa per un Estat l'obertura d'un sector tan important fins ara lligat molt estretament a les administracions públiques com un element clau de la sobirania dels Estats, més quan encara la pròpia OMC, de manera paradoxal, en una nota de la seva Secretaria General, l'any 1997, afirmava:

"En alguns casos, les institucions es veuen obligats a buscar fonts alternatives de finançament, a la vegada que se les anima a que s'obrin als inversors privats com a la indústria. S'ha arribat a percebre com un risc que els països per orientar-se al mercat, les universitats es desviïn de la seva funció educativa, per altra banda sorgeix el dubte si l'educació pública serà rentable per als inversors privats si no compta amb subvencions públiques"

Aleshores que ha portat a Nova Zelanda a obrir aquesta via, segons paraules de Rob Crozier responsable del govern conservador neozelandès podria ser el següent:

"El comerç creixent resultant de la disminució dels esmentats obstacles [obstacles al lliure comerç] pot afavorir els objectius de les polítiques nacionals sobretot en aquells països que tinguin una infraestructura i recursos limitats per ampliar algun dels seus propis sectors de l'ensenyament. Tots coneixem països que animen als estudiants, fins i tot a través de beques o algun altra tipus d'ajuda estatal, per a que estudiïn al l'estranger, amb la finalitat d'obtenir els coneixements i l'experiència que es necessita en el seu país d'origen"

Nova Zelanda aposta pel lliure mercat, però amb un as a la màniga únicament obre el seu mercat privat d'ensenyament, les institucions públiques encara estaran amb lliure competència amb les privades, una situació a la que també s'ha acollit salvant molt les distàncies el Japó,

desitjosa de tenir inversions estrangeres sobre el seu mercat d'ensenyament però sempre conservant ell una certa potestat de regulació. Nova Zelanda aposta pel lliure mercat, no en va l'últim director general de l'OMC, abans de l'actual era Mike Moore de nacionalitat neozelandesa. Aquesta política d'obertura exterior, de conseqüències encara no calculades pel govern neozelandès respon a la intenció d'aquest Estat d'expulsar del mercat de l'exportació dels serveis educatius al seu gran rival Austràlia que controla els mercats educatius d'Àsia Oriental, Fiji, Dubai i Sudàfrica. L'exemple de Nova Zelanda geogràficament potser és molt llunyà, políticament és molt proper.

II.3.5 L'ensenyament no presencial i les empreses exportadores de serveis educatius.
L'amenaça constant de la privatització

Un cop arribem a aquest extrem ens trobem novament amb la Comissió Europea òrgan impulsor d'aquest Espai Europeu d'ensenyament Superior.

És casualitat que el foment de les modalitats d'Ensenyament no presencial estiguin cridades a innovar els mètodes educatius dels docents de la vella Europa. En un informe de 1991 la Comissió mostrava preocupació per un fet per a ells molt important:

"En quan a les competències tècniques mitjanes- La Comissió Europea -estima que tenen una vida aproximada de deu anys i que el capital intel·lectual es degrada un 7% cada any, que va unit a una reducció corresponent de l'eficàcia de la mà d'obra"

Segons la Comissió la solució és Generalitzar l'ensenyament multimèdia a distància les grans companyes vendran els seus productes "en el programa de formació continuada governada per les llei de l'oferta i la demanda. Així en el document l'Educació la formació a distància de 1990 afirma clarament:

"Una Universitat oberta és una empresa industrial i l'ensenyança superior a distància és una indústria nova""(...)L'aprenentatge obert i a distància no ha de quedar tancat en unes fronteres nacionals, ja que pot contribuir a l'eixamplament del mercat potencial i per tant contribuir a les economies d'escala"

L'anteriorment esmentada taula rodona d'Empresaris Europeus (ERT) també deia la seva:

"per descomptat la responsabilitat de l'educació ha de ser assumida per la Indústria (...) l'educació ha de ser considerada com un servei rendit al món econòmic(...)Els mètodes i útils d'educació hauran de ser revisats, particularment amb mires de fomentar l'autoaprenentatge.

Cada alumne haurà de disposar del seu propi ordinador”

La Unió Europea no s'ha quedat simplement en paraules i ja ha finançat programes educatius com el Sòcrates o el Leonardo da Vinci dotat amb més de 100.000 milions de les antigues pessetes

Els Estats Units com el principal exportador de serveis educatius també vol col·locar els seus productes a Europa, una vegada ja consolidat el mercat interior on el 55% de les seves escoles ofereixen cursos a distància on institucions com la University of California los Ángeles (UCLA) té ja un milió de clients en 44 estats nord-americans i 8 països, o el campus virtual de la Western Governors' university, supermercat virtual on empreses com IBM, AT&T, Microsoft etc. ofereixen els seu serveis.

Una de les conseqüències que pot tenir això és la degradació de les condicions laborals i salarials del professorat, relegat pels programes multimèdia, així per exemple una hora d'educació convencional a la Universitat d'Arizona costa 486 dòlars, en gran part pel salari del docent i una a distància o multimèdia 237 dòlars, i aquí pot venir la desgràcia per a molts docents i la fortuna per moltes empreses que oferiran uns paquets educatius completament homogenis, aliens a la nostra cultura .